

การลดค่าใช้จ่ายในงานประเพณีแห่ครัวตานล้านนาเพื่อสร้างคุณค่า และ
ความหมายที่เหมาะสมกับชุมชน โดยกลุ่มผู้สูงอายุบ้านท่าข้าว ตำบลบ่อแฮ้ว
อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

**COST REDUCTION IN THE HAE KRUA TAN LANNA FESTIVAL TO CREATE
VALUE AND MEANING APPROPRIATE TO THE COMMUNITY BY THE
ELDERLY GROUP AT BAN THA KHUA, BO HAE SUB DISTRICT MUEANG
DISTRICT, LAMPANG PROVINCE**

พระครูสังฆรักษ์ สุภณัฐ ปุริวัตตโน*
Phrakrusangkarak Suphanut Puriwattano

Received: 2020-11-09

Revised: 2020-12-29

Accepted: 2020-12-31

บทคัดย่อ

งานวิจัยการลดค่าใช้จ่ายในงานประเพณีแห่ครัวตานล้านนาเพื่อสร้างคุณค่าและความหมายที่เหมาะสมกับชุมชน โดยกลุ่มผู้สูงอายุบ้านท่าข้าว ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อทบทวนค่าใช้จ่าย คุณค่า ความหมาย องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ครัวตานล้านนาบ้านท่าข้าว 2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่ครัวตานล้านนาบ้านท่าข้าวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และ 3. เพื่อฟื้นฟูประเพณีแห่ครัวตานล้านนาในความหมายใหม่ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

งานชิ้นนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนบ้านท่าข้าวที่เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงกลุ่มคนในชุมชนให้เกิดความรักสามัคคี โดยมีประเพณีที่เกี่ยวข้องในทางพุทธศาสนา คือ ประเพณีแห่ครัวตาน หรือ การถวายเครื่องไทยทาน ซึ่งเป็นประเพณีที่คนท้องถิ่นภาคเหนือ หรือ ล้านนา จัดขึ้นเนื่องในโอกาสที่หมู่บ้านนั้นมีงานเทศกาลสำคัญ เช่น งานตานสลากภัต งานฉลองโบสถ์ วิหาร ศาลา หรือถาวรวัตถุที่เป็นสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน โดยการแห่ครัวตานจะเป็นประเพณีที่ชาวบ้านนำเอาสิ่งของ เครื่องอุปโภค บริโภค วัสดุอุปกรณ์ จตุปัจจัยไทยทาน ที่ช่วยกันคิดและทำขึ้นเป็นรูปแบบต่าง ๆ นำไปถวายวัดในหมู่บ้านของตนหรือหมู่บ้านใกล้เคียง เมื่อเวลาแปรเปลี่ยนไปในการจัดงานแต่ละครั้ง มีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น ความรู้ภูมิปัญญาถูกลดทอนบทบาทและแทนที่ด้วยค่านิยมใหม่ ที่เน้นความสะดวก รวดเร็ว แต่บทบาทในการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกลับค่อย ๆ เลือนหายไป ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ยิ่งทำให้กลุ่มผู้สูงอายุมีความกังวล หากยังคงไว้ซึ่งแนวทางของการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมในรูปแบบเดิมกับบริบททางสังคมของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

* อาจารย์สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

คำสำคัญ: การลดค่าใช้จ่าย, ประเพณีแห่ครัวตานล้านนา, คุณค่า, ความหมาย

ABSTRACT

The objectives cost reduction research in the Hae Krua Tan Lanna festival to create value and meaning appropriate to the community by the elderly group at Ban Tha Khua, Bo Hae Sub District Mueang District, Lampang Province are: 1. To review expenses meaning: elements related to the Ban Tha Khua, Krua Tan Lanna Parade Tradition 2. To study the change of the Tradition of the Khu Than Lanna Baan Tha Khua parade from the past to the present. And 3. To revive the traditions of Hae Krua Tan Lanna festival, Lanna Food Parade in a new meaning appropriate to the the present.

This research is about tradition. The culture of Ban Tha Khua community is a tool to connect people in the community to create love and unity. With the traditions involved in Buddhism, namely the Khru Tan parade or the offering of Thai competitions Which is a tradition held by local people in the northern region or Lanna on the occasion of the village having an important festival. Such as a lottery ceremony, a celebration of churches, viharns, pavilions, or Permanent object that is the public benefit of the village. Villagers will take things consumer goods, materials, equipment, they will help each other think and create various forms brought to the temple in their own village or nearby villages. When time changes in each event , there is a high cost, knowledge, wisdom being diminished and replaced by new values which emphasizes convenience and speed but the role of community participation has gradually disappeared, and these issues have raised concerns for the elderly that mean if still maintaining the way of carrying on the tradition traditional culture and social contexts of people in the community must be change.

Keywords: Cost reduction, the Hae Krua Tan Lanna festival, value, Meaning

1. บทนำ

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยมีการสั่งสมจากการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว รวมทั้งสิ่งที่ได้สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จนมีความเจริญงอกงามแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคม โดยแต่วัฒนธรรมจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่ว่าจะเป็นประเพณี ภาษา ดนตรี หรือความนิยมในการดำเนินชีวิต สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีแบบแผน รวมทั้งถ่ายทอดวิธีการปฏิบัตินั้นต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากวัฒนธรรมแล้วองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เป็นส่วนร่วมให้เกิดวัฒนธรรม เช่น ประเพณี พิธีกรรม ในกิจกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วประกอบไปด้วย บทเพลง พิธีการ และสิ่งประกอบอื่น ๆ ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ สิ่งเหล่านี้สามารถเรียนรู้ได้จากประวัติศาสตร์คติชาวบ้าน คำประพันธ์ต่าง ๆ ภาษาถิ่น และเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของ

ชาวบ้านได้¹ คุณค่า ความหมายของวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ ของท้องถิ่นในสังคมปัจจุบันถูกตีความ และสื่อสารพิธีกรรมมากกว่าความเข้าใจความหมายของสิ่งนั้น และยังขาดมิติของความเข้าใจและมาเชื่อมโยงเพื่อปรับใช้ให้สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของพายุ ภูคำวงศ์² กล่าวว่า คุณค่าและความหมายของพิธีกรรมนับว่ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิต จึงก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ตลอดจนปลูกจิตสำนึกที่ดีให้แก่เยาวชนให้เป็นผู้มีจิตใจอ่อนนุ่มเข้าถึงซึ่งพระพุทธศาสนาและยึดถือไว้เป็นที่พึ่งอันประเสริฐของชีวิต ชุมชนบ้านท่าขั้วก็มีบริบททางด้านสังคมวัฒนธรรมไม่ต่างไปจากสังคมอื่น มีวัฒนธรรม ประเพณี และแนวการปฏิบัติคล้ายกับชุมชนอื่น ๆ

บ้าน "ท่าขั้ว" เป็นชื่อดั้งเดิมที่มีความหมายว่า บ้านที่มีสะพานและทำนบน้ำแม่ต๋ายผ่านกลางหมู่บ้าน ในสมัยนั้นหากเดินทางจากเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน เข้าเมืองลำปาง จะต้องเดินทางมาข้ามขั้ว (สะพาน) ที่บ้านท่าขั้วแห่งนี้ ดังนั้นเจ้าเมืองต่าง ๆ ที่จะสัญจรไปได้ จะต้องข้ามขั้วที่บ้านท่าขั้วเป็นประจำ คนชุมชนอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนใหญ่ประกอบด้วย 3 ชุมชน คือ บ้านท่าขั้ว บ้านปงท่าขั้ว และบ้านหนองช้าง มีการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมตามแนวทางตามแบบฉบับของคนท้องถิ่นภาคเหนือ เมื่อเวลาผ่านไปจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคม มีถนนตัดผ่าน ทำให้ทั้ง 3 ชุมชน ที่เคยมีการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน ไปมาหาสู่กัน ก็เดินทางไปด้วยความลำบาก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2535 ชุมชนบ้านท่าขั้วถูกแบ่งเขตพื้นที่การปกครองโดยเทศบาลตำบลบ่อแก้ว เป็น บ้านท่าขั้ว หมู่ที่ 4 โดยนับรวมเอาบ้านท่าขั้วและบ้านหนองช้างเข้าด้วยกัน และบ้านปงท่าขั้วแยกออกเป็นหมู่ที่ 10 แต่กลับพบว่าระบบความสัมพันธ์ของเครือญาติ กิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้ง 3 ชุมชนยังคงเชื่อมโยงกันผ่านประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น งานสลากภัต แห่ครัวทาน งานบุญ งานบวช กันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชน และมีกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นตัวแทนของทั้ง 3 ชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยพบว่าประชากรของบ้านท่าขั้วส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร ที่มีลักษณะของการเป็นชุมชนขนาดใหญ่กิ่งเมืองมีประชากร 533 หลังคาเรือน แบ่งเป็น เขต อบต. 126 หลังคาเรือน แบ่งเป็นชาย 145 คน และหญิง 158 คน และเขตเทศบาลจำนวน 335 หลังคาเรือน แบ่งเป็นชาย 335 คน และเป็นหญิง 353 คน และชุมชนปงท่าขั้วอีก 72 หลังคาเรือน เป็นชาย 78 คน และเป็นหญิง 85 คน และผู้สูงอายุของชุมชนท่าขั้ว รวมแล้ว 197 คน³ กิจกรรมทางสังคมที่เป็นจุดศูนย์รวมของคนในชุมชนที่เด่นชัดและเชื่อมโยงแม้จะมีการแบ่งเขตการปกครอง และมีถนนตัดผ่านหมู่บ้านให้แยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน แต่หากเมื่อทางวัดท่าขั้วจัดกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่น คนในชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้าน ก็จะเข้า

¹ กาญจนา อินทรสุนานนท์, **เพลงพื้นบ้าน**, สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 12 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา, 2536, หน้า 52

² พายุ ภูคำวงศ์, ศึกษาคุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาประปรังคู่แก้วของชาวพุทธ อำเภอแก้ว จังหวัดอุดรธานี, **สาขาวิชาพระพุทธศาสนา** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557, หน้า 64-65

³ เทศบาลตำบลบ่อแก้ว, **สภาพทั่วไป**, สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2562, จากเว็บไซต์ <https://www.tbouhaew.go.th/home> ; องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแก้ว, **สภาพทั่วไป**, สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2562, จากเว็บไซต์

<http://www.bohae.go.th/products.html>

มีส่วนร่วมในกิจกรรมกันอย่างเนื่องแน่น มีการแบ่งหน้าที่และแยกย้ายกันทำโดยอัตโนมัติ บางกลุ่มช่วยกันทำกับข้าว บางกลุ่มก็จัดเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ตามที่ตนเองถนัด ซึ่งนับได้ว่าทั้ง 2 ชุมชน ยังยึดโยงความสัมพันธ์ได้อย่างเหนียวแน่น

หากพิจารณาจุดเด่นของประเพณีวัฒนธรรมบ้านท่าข้าว สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) วัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible culture) ได้แก่ คำพูด สัญลักษณ์ สิ่งสร้าง ประเพณี พิธีกรรม ภูมิปัญญา และ 2) วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible culture) ได้แก่ ความหมายที่อยู่ในคำพูด อยู่ใต้สัญลักษณ์ สิ่งสร้าง อยู่ภายใต้ประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญา และสิ่งสำคัญที่ประกอบในประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านท่าข้าว คือ เครื่องครัวตาน เมื่อมีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับงานบุญประเพณี จะมีสิ่งเหล่านี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงถวายเพื่อใช้สอยงานพระพุทธศาสนา และอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ แต่ในปัจจุบันความหมายเหล่านี้ได้เลือนหายไป ด้วยเหตุวัฒนธรรมใหม่เข้ามาทำให้ความหมาย และคุณค่าเลือนหายไปที่แสดงถึงความหรรษา พุ่มเฟิย ในอดีตประเพณีแห่ครัวตาน หรือ การถวายเครื่องไทยทาน เป็นประเพณีที่คนท้องถิ่นภาคเหนือ หรือ ล้านนา จัดขึ้นเนื่องในโอกาสที่หมู่บ้านนั้นมีงานเทศกาลสำคัญ เช่น งานตานสลากภัต งานฉลองโบสถ์ วิหาร ศาลา หรือถาวรวัตถุที่เป็นสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน โดยการแห่ครัวตานจะเป็นประเพณีที่ชาวบ้านนำเอาสิ่งของ เครื่องอุปโภคบริโภค วัสดุอุปกรณ์ จตุปัจจัยไทยทาน ที่ช่วยกันคิดและทำขึ้นเป็นรูปแบบต่าง ๆ นำไปถวายวัดในหมู่บ้านของตนหรือหมู่บ้านใกล้เคียง รูปแบบของครัวตานมีหลายลักษณะตามแนวคิดของชาวบ้าน เช่น เป็นรูปจำลองโบราณสถานที่เคารพนับถือ รูปสัตว์ในนิทานชาดก หรืออาจเป็นของใช้ที่จำเป็นที่ชาวบ้านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนพืชผักที่มีในท้องถิ่น ในการทำครัวตานชาวบ้านจะปรึกษาหารือกันว่าจะเอาอะไรเป็นเครื่องไทยทาน เมื่อตกลงกันได้แล้ว ก็มาคิดว่าจะทำเป็นรูปแบบอะไร แล้วจึงมีสละเป็นผู้ออกแบบ โดยชาวบ้านจะร่วมกันตกแต่งครัวตานให้สวยงาม สิ่งที่น่าสนใจก็คือ รูปแบบของครัวตาน ต้องสื่อความหมายให้ผู้คนในท้องถิ่นเข้าใจด้วย

วันแห่ครัวตาน จะมีการจัดรูปขบวนครัวตาน มีป้ายชื่อหมู่บ้าน ขบวนพานข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียน ขบวนกลองยาวหรือกลองสั่งหม้อง และที่ขาดไม่ได้คือมีขบวนพื่อนรำน่านครัวตาน ขณะที่ ขบวนครัวตานของแต่ละหมู่บ้านเข้าวัดจะมีโฆษกหรือพิธีกร อธิบายความหมายของครัวตาน หรือบางทีก็มี การอ่าครัวตาน เมื่อแห่ครัวตานเข้าวัดแล้ว ก็จะนำไปถวายพระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสวัดนั้น และรับศีล รับพรเป็นอันเสร็จพิธี การแห่ครัวตานเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งในการสร้างให้เกิดธรรมที่สำคัญ คือ **คารวะธรรม** คือมีความเคารพต่อกันให้เกียรติกัน เพื่อนบ้านมีงานบุญ งานประเพณี เกิดกิจกรรมร่วมกันของผู้สูงอายุ และคนหนุ่ม-สาว เกิดการถ่ายทอดแบ่งปันและบอกเล่า **ปัญญาธรรม** คือ การตระเตรียมเครื่องถวาย สมาชิกต้องช่วยกันคิด ช่วยกันวางแผน ช่วยกันแก้ปัญหา เพื่อให้ได้ ดีที่สุด **สามัคคีธรรม** คือ ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในหมู่บ้าน เราในฐานะเพื่อนบ้านก็อาสาช่วยเหลือ มีน้ำใจให้แก่กันและกัน

บ้านท่าข้าวเองก็มีกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมประเพณีในชุมชนท่าข้าว คือ พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ และกลุ่มคนในชุมชนที่มีความสนใจ ต่างก็ตระหนักถึงสภาวะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากอดีตที่ใช้ประเพณีวัฒนธรรมเป็น แต่ปัจจุบันคุณค่า ความหมายถูกลบเลือน ผู้สูงอายุในฐานะสมาชิกของชุมชนที่เป็นผู้มีความรู้ มี

บทเรียน เป็นผู้ที่สั่งสม รักษา และสืบทอดคุณค่า ความหมายทางวัฒนธรรมมายาวนานทั้งทางตรงและทางอ้อม เมื่อวิเคราะห์ปัญหาผ่านเวทีเสวนา สามารถจำแนกได้ดังนี้

1) จากอดีตคนในชุมชนนำโดยผู้สูงอายุจะเป็นแกนหลักในการชักชวนคนในชุมชนมาเตรียมการ ตกแต่ง รวบรวมของกินของใช้ เื่ออาหาร พุดคุย บอกเล่าถึงคุณค่าความหมาย แต่ปัจจุบันกลับให้ความสำคัญกับความเร่งรีบ รวดเร็ว ทันสมัย ใช้การจ้างวาน หรือการซื้อหา จนละเลยคุณค่าความหมายที่แอบแฝง คนยุคใหม่ที่เป็นผู้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ เริ่มลดน้อยลงเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องของผู้สูงอายุ กลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมเหมือนในอดีตจึงเป็นเพียงกลุ่มที่สนใจ ระบบการให้คุณค่าและความสัมพันธ์ของคนในยุคอดีตที่จะผ่องถ่ายความรู้สู่คนยุคใหม่ก็ลดทอนลง เหลือเพียงการสืบทอดพิธีกรรมทางสังคมให้ครบกระบวนการ แต่ไม่สามารถเข้าใจถึงคุณค่าที่สอดคล้องกับการนำมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน คนยุคใหม่ไม่สามารถอธิบายคุณค่า ความหมายที่ใช้เป็นกุศโลบายที่แฝงไว้อย่างลึกซึ้ง

2) องค์ความรู้ประเพณีแห่ครัวตานลำานนาในชุมชน ทั้งผู้นำ ผู้สูงอายุ คนในชุมชนบ้านท่าข้าว องค์ความรู้ของประเพณี วัฒนธรรมบางเรื่องได้รับการถ่ายทอดมาไม่สมบูรณ์ ไม่ชัดเจน จึงทำให้เกิดความหลากหลาย มีการตีความที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิมและแตกต่างกันออกไป จึงทำให้การสื่อสารความหมายยังมีความสับสน คลาดเคลื่อน และขาดความเข้าใจในหลากหลายมิติ ถูกแทนที่ด้วยค่านิยมใหม่โดยการซื้อและจ้าง ผู้สูงอายุถูกละเลยและมองข้าม มองตนเองไม่มีคุณค่าในชุมชน เป็นกลุ่มคนที่ขาดการเหลียวแลจากคนในชุมชน และชุมชนไม่มีกิจกรรมให้กลุ่มผู้สูงอายุทำ ทั้งที่ผู้สูงอายุเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมของสังคมทั้งในด้านของประเพณีและวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น

3) เกิดค่าใช้จ่ายที่เกินความเป็นองค์ประกอบครัวตานในอดีต เป็นเรื่องของการนำของใช้ที่จำเป็นที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนได้มาถวายให้วัด เพื่อเป็นสาธารณะประโยชน์ให้กับชุมชน ตกแต่งด้วยไม้ประดับให้สวยงาม จะมีการจัดรูปขบวนครัวตาน มีป้ายชื่อหมู่บ้าน ขบวนพานข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียน ขบวนกลองยาวหรือกลองสั่งหมอง และที่ขาดไม่ได้คือมีขบวนพื่อนำหน้าครัวตาน ขณะที่ ขบวนครัวตานของแต่ละหมู่บ้านเข้าวัดจะมีโฆษกหรือพิธีกร อธิบายความหมายของครัวตาน หรือบางทีก็มี การอ่าครัวตาน เมื่อแห่ครัวตานเข้าวัดแล้ว ก็จะนำไปถวายพระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสวัดนั้น และรับศีล รับพร ซึ่งมาจากความร่วมมือผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม แต่องค์ประกอบเหล่านี้ถูกทดแทนด้วยการใช้จ่ายที่เกินจำเป็นโดยการตีความหมายของกุศโลบายทางธรรมกลายเป็นเรื่องของพิธีกรรมตามประเพณี

ผลกระทบที่สืบเนื่อง จากการมองข้ามและละเลยคุณค่า และความหมายดังกล่าว ส่งผลต่อการสร้างค่านิยมใหม่ที่ปรับเปลี่ยนไป จากความหมายของการใช้ประเพณีวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการรวมคน เชื่อมร้อยกลุ่มคน แบ่งปันและสืบทอดความรู้ กลับมีความหมายที่แปรเปลี่ยนเป็นการปฏิบัติตามพิธีกรรม บทบาทของการใช้ประเพณีเพื่อการรวมคนลดน้อยลงเหลือเพียงคนบางกลุ่มที่มีองค์ความรู้ เช่น พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ และกลุ่มแม่บ้าน เมื่อมีเพียงคนบางกลุ่มเป็นผู้ขับเคลื่อนประเพณี วัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องลดขั้นตอน และย่นระยะเวลาของการจัดองค์ประกอบของประเพณีวัฒนธรรม เช่น อดีตกลุ่มผู้สูงอายุจะเป็นหลักในการจัดเตรียมองค์ประกอบของประเพณี พิธีกรรม ทั้งงานโครงสร้าง งานหัตถกรรม จะมีคนในชุมชนเข้าร่วมตามบทบาท หน้าที่ในการออกแรง แสดงความคิด เป็นลูกมือ เมื่อองค์ประกอบของกลุ่มคนในชุมชนเปลี่ยนไปดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น การ

จัดการบางเรื่องจึงต้องทดแทนด้วยการจ้าง และมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น ความรู้ภูมิปัญญาถูกลดทอนบทบาทและแทนที่ด้วยค่านิยมใหม่ ที่เน้นความสะดวก รวดเร็ว แต่บทบาทในการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกลับค่อย ๆ เลือนหายไป ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ยิ่งทำให้กลุ่มผู้สูงอายุมีความกังวล หากยังคงไว้ซึ่งแนวทางของการสืบสานประเพณี วัฒนธรรมในรูปแบบเดิมกับบริบททางสังคมของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

หากพิจารณาโครงสร้างของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้วัดท่าซัวเป็นศูนย์กลาง ที่ประกอบไปด้วย ชุมชนท่าซัว ชุมชนหนองช้าง และชุมชนปางท่าซัว จากจำนวนประชากร พบว่า สัดส่วนของผู้สูงอายุในชุมชนมี จำนวน 197 คน เทียบได้ 20% กับสัดส่วนของจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งหากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดขึ้นจากค่าใช้จ่ายในงานประเพณีแห่ครัวตานล้านนา ที่ส่งผลต่อการสร้างคุณค่าและความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมและชุมชน จึงทำให้กลุ่มผู้สูงอายุบ้านท่าซัว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ตะหนักและมองเห็นความสำคัญดังกล่าว มองคุณค่า และเรื่องราวประเพณีแห่ครัวตานในมิติใหม่ที่ทำให้คนในชุมชนท่าซัวเข้าใจความหมายและปรับใช้ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตได้เหมาะสม ยังสามารถต่อยอดเพื่อสร้างกิจกรรมทางวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ของโรงเรียนผู้สูงอายุ เกิดโมเดลการศึกษาของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ผ่านการอธิบายผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้โครงการวิจัยซึ่งสามารถนำไปบูรณาการในการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อทบทวนค่าใช้จ่าย คุณค่า ความหมาย องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ครัวตานล้านนา บ้านท่าซัว
- 2.2 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่ครัวตานล้านนาบ้านท่าซัวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 2.3 เพื่อฟื้นฟูประเพณีแห่ครัวตานล้านนาในความหมายใหม่ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1. ขอบเขตเนื้อหา

3.1.1 ทบทวนคุณค่า ความหมาย และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นรวมไปถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ครัวตานล้านนา ศึกษาองค์ประกอบ เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค วัสดุอุปกรณ์ จตุปัจจัยไทยทาน รูป ขบวนครัวตาน ขบวนพานข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียน ขบวนกลองยาวหรือกลองซิ่งหม้อง กระบวนการของพิธีกรรม เครื่องไทยทาน ลำดับพิธีกรรม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และศึกษาค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

3.1.2 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่ครัวตานล้านนาบ้านท่าซัวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

3.1.3 ฟื้นฟูประเพณีแห่ครัวตานล้านนาในความหมายใหม่ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

3.2 ขอบเขตพื้นที่

หมู่บ้านท่าซัว หมู่ 4 ตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

3.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

- ตัวแทนผู้สูงอายุในชุมชนบ้านท่าข้าว หมู่ที่ 4
- ตัวแทนผู้สูงอายุบ้านปงท่าข้าว หมู่ที่ 10
- แก่นนำชุมชนบ้านท่าข้าวและบ้านปงท่าข้าว
- พระนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- สมาชิกในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และอื่นๆ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่าย เช่น นักวิจัย ชาวบ้าน และนักวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัยครั้งนี้ นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินงานไว้ 2 วัตถุประสงค์ แบ่งการดำเนินงานได้เป็น 2 ระยะ ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

ระยะที่ 1 : วัตถุประสงค์ข้อที่ 1-2 : เพื่อทบทวนค่าใช้จ่าย คุณค่า ความหมาย องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ควัฒนล้านนาและศึกษาการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่ควัฒนล้านนาก่อนบ้านท่าข้าวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

- 1) เวทีประชุมทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานวิจัยร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง การแบ่ง
 - บทบาทหน้าที่ และการกำหนดแนวทางการทำวิจัย (เดือนที่ 1 จำนวน 1 ครั้ง)
 - ผู้เกี่ยวข้อง: นักวิจัยหลักจำนวน 10 คน/นักวิจัยร่วม 10 คน/ที่ปรึกษา 1 คน/พี่เลี้ยง สกว. 3 คน
 - จำนวนรวมทั้งสิ้น 24 คน
 - กระบวนการ: เวทีประชุมเสวนา
 - เครื่องมือ: แบบบันทึกข้อมูล/ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
 - การวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ผลจากข้อมูลที่ได้จากการประชุม (Content Analysis)
- 2) เวทีทบทวนค่าใช้จ่าย คุณค่า ความหมาย องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ควัฒนล้านนา โดยทำการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้ (เดือนที่ 2 จำนวน 2 ครั้ง)
 - ศึกษาองค์ประกอบ เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค วัสดุอุปกรณ์ จตุปัจจัยไทยทาน รูปขบวนควัฒน ขบวนพานข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียน ขบวนกลองยาวหรือกลองลั่นหม้อง กระบวนการของพิธีกรรมเครื่องไทยทาน ลำดับพิธีกรรม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
 - ศึกษาค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด
 - ผู้เกี่ยวข้อง: นักวิจัยหลักจำนวน 10 คน/ ตัวแทนผู้สูงอายุใน 2 พื้นที่ จำนวน 30 คน/พระนิสิตจำนวน 3 รูป/พี่เลี้ยง สกว 3 คน จำนวนรวมทั้งสิ้น 46 คน
 - กระบวนการ: เวทีประชุมเสวนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม/Focus Groups
 - เครื่องมือ: แบบบันทึกข้อมูล/ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม/เครื่องบันทึกเสียง/สัมภาษณ์

- การวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ผลจากข้อมูลที่ได้จากการประชุม (Content Analysis)
 - 3) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่ครัวตานล้านนาบ้านท่าข้าวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (เดือนที่ 3 จำนวน 2 ครั้ง) ในประเด็น
 - ศึกษาคุณค่า ความหมายของประเพณีแห่ครัวตานล้านนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
 - ศึกษาเงื่อนไข ปัจจัย ทั้งในส่วนวิถีคิด, คน, การให้คุณค่า ความหมาย ทั้งในมิติความเชื่อ – มิติศาสนา
 - ศึกษาความเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบ กระบวนการ-ขั้นตอนของพิธีกรรม จากอดีตถึงปัจจุบัน
 - ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของกระบวนการมีส่วนร่วมของประเพณีแห่ครัวตานล้านนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
 - กระบวนการ: เวทีประชุมเสวนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม/Focus Groups
 - เครื่องมือ: แบบบันทึกข้อมูล/ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม/เครื่องบันทึกเสียง/สัมภาษณ์
 - การวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ผลจากข้อมูลที่ได้จากการประชุม (Content Analysis)
 - 4) เวทีประมวลสรุปองค์ความรู้ความหมายของประเพณีวัฒนธรรมบ้านท่าข้าว (เดือนที่ 5 จำนวน 2 ครั้ง)
 - ผู้เกี่ยวข้อง: นักวิจัยหลักจำนวน 10 คน /ตัวแทนผู้สูงอายุใน 2 พื้นที่ จำนวน 30 คน/พระนิสิตจำนวน 3 รูป/พี่เลี้ยง สกว 3 คน จำนวนรวมทั้งสิ้น 46 คน
 - กระบวนการ: เวทีประชุมเสวนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม/Focus Groups
 - เครื่องมือ: แบบบันทึกข้อมูล/ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม/เครื่องบันทึกเสียง
 - การวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ผลจากข้อมูลที่ได้จากการประชุม (Content Analysis)
 - 5) เวทีสรุปผลการดำเนินงาน และจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 (เดือนที่ 6 จำนวน 2 ครั้ง)
 - ผู้เกี่ยวข้อง: นักวิจัยหลักจำนวน 10 คน /พี่เลี้ยง สกว 3 คน จำนวนรวมทั้งสิ้น 13 คน
 - กระบวนการ: เวทีประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำรายงานการวิจัย
 - เครื่องมือ: แบบบันทึกข้อมูล/ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
 - การวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ผลจากข้อมูลที่ได้จากการประชุม (Content Analysis)
- ระยะที่ 2 วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 :** เพื่อฟื้นฟูประเพณีแห่ครัวตานล้านนาในความหมายใหม่ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน
- 1) ทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานระยะที่ 1 เพื่อวางแผนแนวทางการปรับใช้องค์ความรู้การแห่ครัวตานล้านนาตามช่วงเวลาของประเพณีในชุมชนร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง (เดือนที่ 7 จำนวน 1 ครั้ง)
 - ผู้เกี่ยวข้อง: นักวิจัยหลักจำนวน 10 คน /ตัวแทนผู้สูงอายุใน 2 พื้นที่ จำนวน 30 คน/พระนิสิตจำนวน 3 รูป/พี่เลี้ยง สกว 3 คน จำนวนรวมทั้งสิ้น 46 คน
 - กระบวนการ: เวทีประชุมเสวนา
 - เครื่องมือ: แบบบันทึกข้อมูล/ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
 - การวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ผลจากข้อมูลที่ได้จากการประชุม (Content Analysis)

2) นำข้อมูลที่ได้มาทดลองปรับใช้กำหนดแนวทางการปรับใช้ใน 2 แนวทาง และสรุปผลของกิจกรรม (เดือนที่ 8-9 จำนวน 3 ครั้ง) ประกอบด้วย

- กิจกรรมกระบวนการเชื่อมร้อยคน (3 วัย: เด็ก-เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ) และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น วัด, หักวัด, คณะกรรมการ, อบต. เป็นต้น (1 ครั้ง)
- กิจกรรมการปรับรูปแบบประเพณีแห่ครัวตานล้านนาบ้านท่าขั้ว ที่คงคุณค่า ความหมายของประเพณีที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน เพื่อเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายและการเปลี่ยนแปลง (2 ครั้ง)
- ผู้เกี่ยวข้อง: นักวิจัยหลักจำนวน 10 คน /คนในชุมชนที่ร่วมกิจกรรม 50 คน/พระนิสิตจำนวน 10 รูป/พี่เลี้ยง สกว 3 คน จำนวนรวมทั้งสิ้น 70 คน
- กระบวนการ: กิจกรรมที่สอดคล้องกับช่วงของประเพณีแห่ครัวตาน
- เครื่องมือ: แบบบันทึกข้อมูล/ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- การวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ผลจากข้อมูลที่ได้จากการประชุม (Content Analysis)

3) บูรณาการรายวิชาของ มจร. โดยการปรับใช้ในรายวิชามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (เดือนที่ 10 จำนวน 2 ครั้ง)

- ผู้เกี่ยวข้อง: นักวิจัยหลักจำนวน 10 คน /พระนิสิตใน มจร. จำนวน 10 รูป/ จำนวนรวมทั้งสิ้น 20 คน
- กระบวนการ: ดำเนินกิจกรรมตามหลักสูตรรายวิชาของ มจร. และสรุปบทเรียนจากกิจกรรม
- เครื่องมือ: แบบบันทึกข้อมูล/ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- การวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ผลจากข้อมูลที่ได้จากการประชุม (Content Analysis)

4) ประมวลสรุปองค์ความรู้ที่ได้และคืนข้อมูลให้กับชุมชน (เดือนที่ 11 จำนวน 2 ครั้ง)

- ผู้เกี่ยวข้อง: นักวิจัยหลักจำนวน 10 คน/ตัวแทนผู้สูงอายุในชุมชน จำนวน 30 คน/พระนิสิตใน มจร. จำนวน 10 รูป/ผู้เกี่ยวข้องจำนวน 5 คน/ จำนวนรวมทั้งสิ้น 55 คน
- กระบวนการ: ดำเนินกิจกรรมตามหลักสูตรรายวิชาของ มจร. และสรุปบทเรียนจากกิจกรรม
- เครื่องมือ: แบบบันทึกข้อมูล/ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- การวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ผลจากข้อมูลที่ได้จากการประชุม (Content Analysis)

5) เวทีสรุปผลการดำเนินงาน และจัดทำรายงานความนับสมบูรณระยะที่ 2 (เดือนที่ 12 จำนวน 2 ครั้ง)

- ผู้เกี่ยวข้อง: นักวิจัยหลัก 10 คน ที่ปรึกษา 1 คน พี่เลี้ยง สกว 3 คน รวม 24 คน
- กระบวนการ: เวทีประชุมเสวนา
- เครื่องมือ: แบบบันทึกข้อมูล/ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- การวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ผลจากข้อมูลที่ได้จากการประชุม (Content Analysis)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนจะมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี และการสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

6. ผลงานวิจัย

ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ 3 ประเด็น คือ 1) การทบทวนค่าใช้จ่าย คุณค่า ความหมาย องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ครัวตานล้านนาบ้านท่าข้าว 2) การเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่ครัวตานล้านนาบ้านท่าข้าวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และ 3) พื้นที่ประเพณีแห่ครัวตานล้านนาในความหมายใหม่ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน พบว่า

1) การทบทวนค่าใช้จ่าย คุณค่า ความหมาย องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ครัวตานล้านนาบ้านท่าข้าว คนในชุมชนยังยึดแนวทางการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมอันดีงามของเดิมไว้ เช่น ประเพณีต่าง ๆ เช่น งานมงคล และงานอวมงคล ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนองค์ความรู้ความสามารถและทักษะที่เกิดการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสร รุ่งต่าง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนกลายมาเป็นแบบแผนปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ที่คนในชุมชนได้ร่วมสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งด้านวัตถุ และจิตใจอย่างสันติสุขและยั่งยืน ในปัจจุบันทุนนิยมเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของคนในชุมชน จนทำให้วัฒนธรรมประเพณีของบ้านท่าข้าวได้แปรเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจ มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม ประเพณีให้สะดวกและง่ายมากขึ้น จึงทำให้การจัดกิจกรรมประเพณีในบางครั้งมีค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นเมื่อเทียบกับในอดีต ด้วยสังคมที่เร่งรีบจึงทำให้การจัดกิจกรรมประเพณีในบ้านชุมชนบ้านท่าข้าวได้ปรับเปลี่ยนไปตามบริบท จากอดีตที่เคยใช้วัสดุที่มีในชุมชนอาศัยคนในชุมชนเอามารวมกันทำกิจกรรม เปลี่ยนไปเป็นการซื้อขายจากร้านสะดวกซื้อเพื่อง่ายต่อการจัดพิธีและความรวดเร็วของกิจกรรมประเพณี สิ่งของบางอย่างต้องซื้อเพราะเป็นของหายาก เช่น ใบตอง ต้นกล้วย ลูกมะพร้าว ใบพลู ลูกหมาก ปูนแดง เป็นต้น แต่สิ่งของเหล่านี้ยังคงคุณค่าความหมายเดิมเอาไว้ตามที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนกันมาแบบมุขปาฐะ

การลดค่าใช้จ่ายในกิจกรรมงานบุญประเพณีของชุมชนบ้านท่าข้าว ด้วยนโยบายการจัดงานบุญประเพณีของวัดท่าข้าว เจ้าอาวาสวัดท่าข้าว วางนโยบายไว้ 3 ป. คือ 1. ประยุक्त 2. ประโยชน์ 3. ประหยัด นโยบายดังกล่าว

ดำเนินมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 และถูกถ่ายทอดโดยการปฏิบัติสู่ทีมนักวิจัยบ้านท่าข้าว จากนโยบายดังกล่าวจึงเป็น
โจทย์ให้นักวิจัยบ้านท่าข้าว คิดหาแนวทางที่จะให้การจัดงานบุญประเพณีประจำปีของวัดท่าข้าว เป็นไปตาม
นโยบาย 3 ป. โดยทีมวิจัยจึงเริ่มดำเนินการ ดังนี้ คือ 1. ศึกษาบริบทของงานบุญประเพณีโดยหาความหมาย
คุณค่า เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจกิจกรรมงานบุญประเพณีที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านท่าข้าว 2. ทบทวนค่าใช้จ่ายในการ
จัดงานบุญประเพณีตั้งแต่อดีต เปรียบเทียบกับปัจจุบัน 3. ถอดบทเรียนเพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติแก่รุ่นต่อไป

2) การเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่ครัวตานล้านนาบ้านท่าข้าวจากอดีตจนถึงปัจจุบันมี 3 มิติ คือ ตัว
บุคคล สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ สามารถอธิบายได้ ดังนี้ ตัวบุคคล อดีตการทำกิจกรรมงานบุญประเพณี
ของบ้านท่าข้าว จะขับเคลื่อนโดยมีผู้นำเพียง 1 หรือ 2 คน ผู้นำ คือ คนที่มีความใกล้ชิดกับพระสงฆ์ และดูแล
กิจการงานต่าง ๆ ภายในวัดมานาน คราใดที่มีการจัดงานบุญประเพณีชาวบ้านทั้งหลายต่าง ก็พร้อมจะเป็นผู้ตาม
และให้สิทธิในการตัดสินใจดำเนินการ ภายหลังจากการที่มีเวทีวิจัย การจัดงานบุญภายใต้กระบวนการวิจัย

มิติทางสังคมก่อให้เกิดเป็นกติกากในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข เพราะคนที่มาร่วมใน
กระบวนการทำงาน มีความแตกต่างในหลายด้าน เช่น เพศ อายุ ความรู้ ดังนั้น อาจเป็นบ่อเกิดของความ
บาดหมางใจ ชุณเถือใจกัน มีการทำงานแบบเป็นทางการผ่านกลไก PDCA เริ่มตั้งแต่มีการออกหนังสือเชิญ
ประชุม มีระเบียบวาระการประชุม มีการบันทึกรายงานการประชุม ในระหว่างการประชุมมีการวางแผนงาน
กิจกรรมตั้งแต่เริ่มงานถึงเสร็จสิ้นงาน

มิติทางวัฒนธรรม เมื่อเข้าใจในคุณค่าความหมาย ทำให้พิธีกรรมมีความหมายต่อชุมชนมากขึ้นอาศัยการ
อธิบายเชิงเหตุผล ถ่ายทอดให้ความรู้จึงเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก โดยเฉพาะผลที่เกิดขึ้นในด้าน
การลดค่าใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น เพราะเกิดจากการทบทวนคุณค่า ความหมายของพิธีกรรมงานบุญ ประเพณี ซึ่ง
เชื่อต่อไปยังพิธีกรรมงานบุญอื่นด้วยการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ก่อให้เกิดประโยชน์กับหมู่บ้าน 3 ธรรม คือ มีสามัคคี
ธรรมในหมู่คณะมากขึ้น

มิติทางเศรษฐกิจ ประเพณีที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านท่าข้าวการจัดงานส่วนใหญ่ คือ เจ้าภาพ เจ้าของงาน
ต้องแบกรับค่าใช้จ่ายทุกหมวดทุกประเภท เพราะอาหาร ถือเป็นครัวตานอีกประเภทหนึ่ง ที่เจ้าภาพจัดให้มีเพื่อ
ถวายพระสงฆ์ และรับรองแขกที่มาร่วมงาน และอาหารนั้นต้องเหมาะสมกับงาน อีกทั้งรายการอาหารยังบ่งบอกถึง
สถานะทางสังคมเศรษฐกิจของเจ้าภาพอีกด้วย หลังจากทีวัดมีนโยบาย 3 ป. (ประโยชน์ ประหยัด ประยุกต์) และมี
การวิจัยเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายครัวตาน มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมิติทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับประเพณี 3 ประการ
ดังนี้ มีการจัดเลี้ยงแบบโรงทาน ยกกระต๊อบเศรษฐกิจครัวเรือน

3) การฟื้นฟูประเพณีแห่ครัวตานล้านนาในความหมายใหม่ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน คนในชุมชน
ได้ร่วมกันหาแนวทางลดค่าใช้จ่ายในการทำครัวตานแล้ว ทีมวิจัยโดยผู้สูงอายุ ยังได้ฟื้นฟูประเพณีโบราณขึ้นมา
ใหม่อีก 2 ประเพณี คือ 1) ประเพณีตานเปตพลี 2) ประเพณีตานหัวพระเจ้า และมีการประยุกต์ครัวตานให้เข้า
สอดคล้องกับปัจจุบันอีก 2 ประเพณี คือ ประเพณีตานไม้คำศรี และประเพณีการตานเจดีย์ทรายในเทศกาล
สงกรานต์ และการฟื้นฟูประเพณีแห่ครัวตานล้านนาในความหมายใหม่ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน สามารถ
อธิบาย ได้ว่าสิ่งที่จำเป็นต้องคงไว้ ด้วยเหตุผล เพื่อรักษาสามัคคีธรรมของคนในหมู่บ้าน และเป็นกุสโลบายในการ
เผยแผ่หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา โดยอาศัยประเพณีแห่ครัวตาน และประเพณีต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

กล่าวโดยสรุป ข้อมูลดังกล่าวจึงทำให้ทีมวิจัย และชาวบ้านทราบถึงเหตุผล จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาปรับใช้กับประเพณีในชุมชน และประเพณีของวัด เช่น แห่นาค แห่ครัวตานหัววัดในประเพณีงานบุญต่าง ๆ จากการวิจัยทำให้เกิดกลไกกระบวนการจัดการพิธี คือ 1. มีความหลากหลายด้านพิธีกรรม การศึกษาคุณค่า ความหมายของพิธีกรรมต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านได้ศึกษาควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริง จึงทำให้เกิดพิธีกรรมที่หลากหลายเป็นที่น่าสนใจ ทำให้สนใจให้ความสำคัญกับพิธีกรรมมากขึ้น และให้ความเคารพในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเห็นได้ชัด 2. กลุ่มผู้สูงอายุ ที่มาร่วมงานเกิดความรู้ เกิดความผูกพันกับกลุ่มกับวัด การแสดงออกส่อไปทางที่มั่นใจ มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น และ 3. ด้านเศรษฐกิจ การวิจัย ทำให้เห็นที่มา ความหมายของพิธีกรรม และความเชื่อต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้เปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับการทำครัวตานที่เกิดความจำเป็น ไม่เป็นไปตามจารีตในอดีต เมื่อพบความรู้แล้ว จึงมีความเชื่อใหม่ เป็นผลให้เกิดการลดค่าใช้จ่ายในการทำครัวตานงานพิธีกรรมเช่นงานศพ เป็นต้น

หลังจากการดำเนินการสิ้นสุดโครงการ ชาวบ้านสามารถมีความรู้ ความเข้าใจในคุณค่า ความหมายของการจัดครัวตานในงานประเพณี เช่น “ครัวตาน” ได้อย่างถูกต้อง และมีทัศนคติที่ดีขึ้นต่อคนในชุมชน สามารถทำครัวตานได้อย่างถูกต้องหลังจากได้รับการรับรู้จากผู้รู้ และทำให้เกิดความชำนาญในการทำครัวตาน จนนำมาสู่ความภาคภูมิใจในงาน จนนำมาสู่การคลี่คลายปมปัญหาที่ชาวบ้านได้รับรู้คุณค่าและความหมาย ตลอดจนการทบทวนค่าใช้จ่ายในการทำครัวตานต่าง ๆ ในงานแต่ละประเภท สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นกลไกในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยการต่อยอดในรูปแบบของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทบทวนการวางแผนกิจกรรมประเพณีในชุมชนตลอดปี กิจกรรมสร้างความเข้าใจครัวตานประเภทเครื่องสักการะล้านนา กิจกรรมสืบสานคุณค่าความหมายของประเพณีตานเปตพลี และกิจกรรมศึกษาคุณค่าความหมายของงานบุญทอดกฐิน

7. อภิปรายผลการวิจัย

ประเพณีในชุมชน และประเพณีของวัด เช่น แห่นาค แห่ครัวตานหัววัดในประเพณีงานบุญต่าง ๆ จากการวิจัยทำให้เกิดกลไกกระบวนการจัดการพิธี คือ 1. มีความหลากหลายด้านพิธีกรรม การศึกษาคุณค่า ความหมายของพิธีกรรมต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านได้ศึกษาควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริง จึงทำให้เกิดพิธีกรรมที่หลากหลายเป็นที่น่าสนใจ ทำให้สนใจให้ความสำคัญกับพิธีกรรมมากขึ้น และให้ความเคารพในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเห็นได้ชัด 2. กลุ่มผู้สูงอายุ ที่มาร่วมงานเกิดความรู้ เกิดความผูกพันกับกลุ่มกับวัด การแสดงออกส่อไปทางที่มั่นใจ มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น และ 3. ด้านเศรษฐกิจ การวิจัย ทำให้เห็นที่มา ความหมายของพิธีกรรม และความเชื่อต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้เปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับการทำครัวตานที่เกิดความจำเป็น ไม่เป็นไปตามจารีตในอดีต เมื่อพบความรู้แล้ว จึงมีความเชื่อใหม่ เป็นผลให้เกิดการลดค่าใช้จ่ายในการทำครัวตานงานพิธีกรรมเช่นงานศพ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ เชื่อมทองภู และคณะ (2550)⁴ กล่าวว่า โครงการฟื้นฟูและสืบทอดศิลปะการแสดงลิเกป่า ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา

⁴ เชื่อม ทองภู และคณะ, โครงการฟื้นฟูและสืบทอดศิลปะการแสดงลิเกป่า ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2550, หน้า 94-95

จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีการปรับปรุงเรื่องการบริหารจัดการใหม่ จากเดิมที่การตัดสินใจทั้งหมดอยู่ที่หัวหน้าคณะ ปรับเป็นให้นักแสดงลิเกป่าในคณะมีส่วนร่วมในการรับรู้ แสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการบริหารจัดการกลุ่มร่วมกัน เมื่อทุกคนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของคณะก็จะทำให้มีกำลังใจที่จะทำงานอย่างเต็มความสามารถ โดยใช้วิธีการประชุมปรึกษาหารือสรุปงานและวางแผนการทำงานร่วมกัน ได้ให้ความสำคัญในการศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมาของลิเกป่าแก่ลูกหลานในชุมชนประชาสัมพันธ์ให้คนสมัยปัจจุบันได้รู้จักและเห็นคุณค่าของศิลปะการแสดงลิเกป่า

ประเพณีแห่ครัวตานล้านนาบ้านท่าข้าว คนในชุมชนยังยึดแนวทางการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมอันดีงามของเดิมไว้ เช่น ประเพณีต่าง ๆ เช่น งานมงคล และงานอวมงคล ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนองค์ความรู้ความสามารถและทักษะที่เกิดการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนกลายมาเป็นแบบแผนปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ที่คนในชุมชนได้ช่วยกันหรือเรียกว่า “เอามื้อ” ตลอดจนร่วมสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งด้านวัตถุ และจิตใจอย่างสันติสุขและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ ดาวรุ่ง แซ่โค้ว และคณะ (2557)⁵ กล่าวว่า ชาวบ้านในชุมชนตำบลโคกเพชร ได้ให้คุณค่าและความหมายประเพณียี่งอ คือ การช่วยกันไป ช่วยกันมา เป็นลักษณะของการขอแรง เราไปขอแรงเขามา เมื่อเขามาช่วยแล้วเราต้องไปช่วยเขาคืน

ในปัจจุบันทุนนิยมเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของคนในชุมชน จนทำให้วัฒนธรรม ประเพณีของบ้านท่าข้าวได้แปรเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจ มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม ประเพณีให้สะดวกและง่ายมากขึ้น จึงทำให้การจัดกิจกรรมประเพณีในบางครั้งมีค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นเมื่อเทียบกับในอดีต ด้วยสังคมที่เร่งรีบจึงทำให้การจัดกิจกรรมประเพณีในบ้านชุมชนบ้านท่าข้าวได้ปรับเปลี่ยนไปตามบริบท จากอดีตที่เคยใช้วัสดุที่มีในชุมชนอาศัยคนในชุมชนเอามารวมกันทำกิจกรรม เปลี่ยนไปเป็นการซื้อขายจากร้านสะดวกซื้อเพื่อง่ายต่อการจัดพิธีและความรวดเร็วของกิจกรรมประเพณี สิ่งของบางอย่างต้องซื้อเพราะเป็นของหายาก การลดค่าใช้จ่ายในกิจกรรมงานบุญประเพณีของชุมชนบ้านท่าข้าว ด้วยนโยบายการจัดงานบุญประเพณีของวัดท่าข้าว เจ้าอาวาสวัดท่าข้าว วางนโยบายไว้ 3 ปี. คือ 1. ประยุต์ 2. ประโยชน์ 3. ประหยัด และการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่ครัวตานล้านนาบ้านท่าข้าวจากอดีตจนถึงปัจจุบันมี 3 มิติ คือ ตัวบุคคล สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ สำหรับการฟื้นฟูประเพณีแห่ครัวตานล้านนาในความหมายใหม่ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน คนในชุมชนได้ร่วมกันหาแนวทางลดค่าใช้จ่ายในการทำครัวตานแล้ว ที่มวิจัยโดยผู้สูงอายุ ยังได้ฟื้นฟูประเพณีโบราณขึ้นมาใหม่อีก 2 ประเพณี คือ 1) ประเพณีตานเปตพลี 2) ประเพณีตานหลวงพระเจ้า และมีการประยุกต์ครัวตานให้เข้าสอดคล้องกับปัจจุบันอีก 2 ประเพณี คือ ประเพณีตานไม้คำศรี และประเพณีการตานเจดีย์ทรายในเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งสอดคล้องกับ นุสวรรณ สินเจิมศิริและคณะ (2559)⁶ พบว่า รูปแบบการใช้ชีวิตของคนทั้งสามวัยตั้งแต่อดีตถึง

⁵ ดาวรุ่ง แซ่โค้ว และคณะ, การปรับใช้ประเพณียี่งอเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร อำเภอขุนขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2557. หน้า 64

⁶ นุสวรรณ สินเจิมศิริและคณะ, การสืบค้นภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก, เยาวชนกับชุมชน บ้านเหนือ ตำบลบวัก้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2559

ปัจจุบัน ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาใช้พัฒนาความสัมพันธ์คนสามวัยในชุมชน ที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ประเพณี วัฒนธรรมที่มาร่วมกันโดยให้ทุกกิจกรรมคนทุกวัยสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ และการทำวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของคนสามวัยโดยใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และแสง ปวงจักรทา และคณะ (2559)⁷ ยังพบว่า ชาวบ้านมีความสมัครสมานสามัคคีกันในงานส่วนรวม ใช้หลักการทางคริสต์ศาสนาเป็นสื่อกลางในการชักชวนให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากผลการศึกษาก็จะทำให้ชุมชนได้เรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเอง และเห็นพัฒนาการเปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อันส่งผลให้ชุมชนมีความรักในท้องถิ่นของตนเองแล้ว การทดลองทำกิจกรรม “ค่ายครอบครัว” และกิจกรรมใน “เทศกาลคริสตมาส” ยังทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงานและร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานมากขึ้น

8. เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา อินทรสุวรรณ์. "เพลงพื้นบ้าน". สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 12 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา, 2536
- เชื้อม ทองภู และคณะ. "โครงการฟื้นฟูและสืบทอดศิลปการแสดงลิเกป่า ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี". รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2550
- ดาวรุ่ง แซ่โค้ว และคณะ. "การปรับใช้ประเพณียวโดเพื่อฟื้นฟูชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ". รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2557
- เทศบาลตำบลบ่อแก้ว. "สภาพทั่วไป". สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2562. จากเว็บไซต์ <https://www.tbouhaew.go.th/home>
- นุสวรรณ สิมเจิมศิริและคณะ. "การสืบค้นภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก เยาวชนกับชุมชน บ้านเหนือ ตำบลบวักคำ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่". รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2559
- พายุ ภูคำวงศ์. "ศึกษาคคุณค่าของความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาประปรังคู่แก้วของชาวพุทธ อำเภอคูแก้ว จังหวัดอุดรธานี". สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557

⁷ แสง ปวงจักรทา และคณะ, การประยุกต์หลักศาสนาธรรมเพื่อการพัฒนาฟื้นฟูการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนของคนในหมู่บ้านไตร้อง, งานวิจัย, สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.), 2559, หน้า 125-127

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2563)

แสง ปวงจักรทา และคณะ. “การประยุกต์หลักศาสนธรรมเพื่อการฟื้นฟูการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนของคนในหมู่บ้านได้รื่อง”. *งานวิจัย. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)*, 2559

องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้ว. *สภาพทั่วไป*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2562. จากเว็บไซต์

<http://www.bohae.go.th/products.html>